

Bygdens beredskap

En studiecirkel

Bygdens beredskap

©Studieförbundet Vuxenskolan 2025 (första upplagan)

Kontakt Studieförbundet Vuxenskolan: Caroline Ullman caroline.ullman@sv.se

Huvudförfattare: Richard Forsberg (SV Regionförbund Västra Götaland), Lena Lillienberger (SV Skaraborg) och Björn Körlof (Bygdegårdarnas riksförbund)

Layout: Anna Petré

Källor/foton: Maja Kommunikation, MSB mediaarkiv och friköpta bilder

Referensgrupp Studieförbundet Vuxenskolan: Lisa Andersson, Karin Edler, Kristina Haglund, Lena Hesselroth, Susanne Hjort, Eva Humble, Dag Högrell, Ebba Jacobsson, Benny Jonasson, Maria Karlsson, Marina Karlsson, Cissi Karlsson, Christina Larsson, Birgitta Nordling, Veronica Åberg

Referensgrupp civilsamhällsorganisationer: **Bygdegårdarnas riksförbund, Hela Sverige ska leva, LRF, SPF Seniorerna, Studieförbunden i samverkan, Sveriges Hembygdsförbund**

Vid skapandet av studieplanen har tekniska hjälpmedel använts. Det innefattar bland annat transkriberingstjänster vid arbetsmöten och AI-hjälpmedel för struktur och utformning. All grundfakta i materialet bygger dock på mänsklig sakkunskap. Faktagranskningen har också gjorts av människor, både i arbetsgruppen och i referensgruppen.

Studieförbundet Vuxenskolan

Studieförbundet Vuxenskolan, SV är en idéburen folkbildnings-organisation med visionen om ett samhälle där människor växer genom kunskap, insikt och delaktighet. SV har idag verksamhet i landets alla kommuner och varje år når vi ca 1 miljon människor med våra folkbildande aktiviteter. Hos oss finns alltid plats för folkbildning.

Vår värdegrund

Vår värdegrund hävdar principen om människors lika värde baserat på de grundläggande mänskliga rättigheterna. Vår syn på bildning bygger på människans förmåga att själv forma sitt liv tillsammans med andra människor. Den utgår från individens rättigheter och skyldigheter att som aktiv medborgare ta ansvar för en samhällsutveckling som stärker den liberala demokratin.

Bygdegårdarnas riksförbund

Bygdegårdsrörelsens vision

Bygdegårdarna samlar Sverige! Vi är en öppen folkrörelse med mötesplatser i hela landet. Bygdegårdsrörelsen har en ledande roll i att stärka bygden och dess människor – nu och i framtiden.

Förord från Studieförbundet Vuxenskolan

Bygdens beredskap är ett studiematerial från Studieförbundet Vuxenskolan, skapat för att ge föreningar, organisationer och individer kunskap och verktyg att förstå och engagera sig i det lokala beredskapsarbetet vid en pågående kris eller krig. Syftet är att stärka vår kollektiva förmåga att agera snabbt och effektivt genom att bygga nätverk och hitta vår funktion i den lokala beredskapen.

Med stöd i materialet tydliggör vi det varje organisation och förening gör bäst och hur vi kan agera under ett pågående kris- eller krisscenario.

Studieförbundet Vuxenskolan stödjer lokala organisationer, föreningar och individer över hela Sverige genom att förse dem med både praktiska förutsättningar och pedagogiskt stöd. Vi erbjuder också ledarskapsutbildning och bred kompetens inom beredskapsarbete för att skapa förutsättningar för hållbara och effektfulla insatser.

Med erfarenheter från tidigare kriser, inte minst coronapandemin, vet vi att det lokala nätverket är absolut avgörande för att snabbt kunna mobilisera civilsamhället och utföra de insatser som krävs. Det vi och våra samverkande föreningar och organisationer gör bra i fredstid kan vi även göra under kris förutsatt att vi är rätt förberedda.

Som studieförbund vill vi betona att folkbildningen är en avgörande del av Sveriges civila försvar. Studieförbundet Vuxenskolas uppdrag är att främja engagemang och ökad kunskap. Genom att arbeta förebyggande och tryggande och tillsammans med lokala samhällsaktörer skapa starka nätverk som är bättre rustade om krisen eller kriget kommer.

Detta är målet med studiematerialet Bygdens beredskap, som bygger på essensen i både folkbildningen och beredskapen – att lära av varandra och att hjälpas åt.

Studiematerialet Bygdens beredskap är ett av många exempel på hur Studieförbundet Vuxenskolan arbetar med Sveriges krisberedskap.

Linus Olofsson
Förbundschef, Studieförbundet Vuxenskolan

Förord från Bygdegårdarnas riksförbund

Bakgrunden till denna nya studiecirkel är inte minst den att hotbilden mot vårt land och andra västländer i hög grad förvärrats. Att Ryssland skulle ändra sin aggressiva hållning mot väst är det få bedömare som håller för sannolikt. Risken för militärt krig har därför ökat och olika andra aggressiva handlingar i Rysslands hållning pågår oavbrutet mot oss och andra stater i väst. Det sker inom ramen för det som benämns hybridkrig och innebär att det i själva verket inte är fred som vi lever i utan i ett tillstånd av krig som dock inte är militärt, men snabbt kan bli det.

Att Sverige snabbt kan komma att bli berört av militär uppladdning i Finland och Baltikum inför ryska militära hot är tydligt. Att Ryssland skulle komma att rikta nya hot mot dessa områden efter en möjlig vapenvila i Ukraina håller många för högst sannolikt, samtidigt som hybridkrigsaktiviteter då sannolikt också ökar, även mot vårt land. Finland och Baltikum behöver, vid en rysk upptrappning av hoten, då snabbt ta emot omfattande militärt och civilt stöd från Nato och EU. Sverige blir då ett område som måste kunna genomföra s.k. värdlandsstöd för omfattande trupp- och materieltransporter, men även sjuktransporter och annan civil verksamhet. Inte minst måste vi förbereda oss på att kunna ta emot omfattande flyktingströmmar och även för utrymning av hotade orter i vårt eget land. Detta kan beröra stora delar av vårt land och måste förberedas redan nu. Dessa förberedelser kräver en lokal och regional beredskap inom offentlig och privat verksamhet som också behöver inrymma omfattande insatser från stora delar av civilsamhället.

Om det värsta skulle hända – att militärt krig också skulle drabba vårt land – behövs en omfattande beredskapsverksamhet redan nu för att kunna möta de hot som det skulle medföra. Att det militära kriget kan få stor utbredning och att fronterna kan få stora räckvidder visar en enkel jämförelse mellan ett område som Ukraina jämfört med ett lika stort område i Nordeuropa.

Stockholm 250130

Björn Körlof

Expert inom kris, särskilda händelser och totalförsvar

Bygdegårdarnas riksförbund

Inledning

Hej!

Det här materialet är för dig som tillsammans med andra vill lära dig om beredskap och hur du och din förening kan vara del av den lokala beredskapen. Materialet är tänkt både som hjälp till dig som ska leda en studiecirkel men också till dig som är deltagare i en studiecirkel.

Om du är cirkelledare så håll extra koll på de gröna rutorna!

Hur kan materialet användas?

Vilka är ni som ska gå studiecirkeln tillsammans?

Kommer ni från samma förening? Eller från olika föreningar? Några kanske är nya frivilliga som ännu inte är medlemmar i en förening. Det här materialet ska kunna fungera brett – men då passar inte alla frågor för alla. Utgå från det som verkar vara relevant för er.

Vad har ni för förkunskaper?

Har alla koll på sin egen hemberedskap? Kanske har ni redan gått en studiecirkel utifrån MSBs broschyr om kriget eller krisen kommer? Har ni jobbat med beredskapsfrågor tidigare i föreningen? Längs bak i materialet listas flera olika studiematerial. Ni kan antingen börja med dem – eller så börjar ni här med det här materialet! Tänk då på att vissa frågor kan vara svåra att svara på, och att ni kan behöva planera för fler träffar tillsammans med era respektive föreningar för att fördjupa arbetet.

Vem bestämmer?

Ni som deltar i studiecirkeln kommer att få en bred kunskap tillsammans. Ni kommer också få möjlighet att jobba fram konkreta planer. Fundera därför också på hur det ni tar fram ska presenteras för och behandlas av er förening. Är det ett förslag till årsmötet så medlemmarna kan fatta ett gemensamt beslut? Kanske vill ni jobba vidare med medlemsdialoger innan planen är helt färdig? När en förening tar sig an viktiga frågor som rör beredskap, behöver det arbetet vila på samma grund som allt annat ideellt engagemang: öppenhet, förankring och medlemsinflytande.

Vad handlar materialet om?

Hur klarar vi en – eller flera – kriser, vilka föreningar och grupper kommer göra vad och hur fortsätter vi så långt som möjligt att göra det vi är bra på?

Varför pratar vi också om krig?

Vi tror att om vi är förberedda för krig så klarar vi kris. Ett krigsscenario innefattar ofta flera pågående kriser på samma gång; kanske elavbrott, brist på leveranser av mat, förorenat vatten, men också psykologisk press och nyckelpersoner i vardagslivet som behöver infinna sig på andra platser.

Hur får vi kännedom om varandra och varandras uppgifter, styrkor och möjligheter i bygden? Det är inte meningen att ni ska komma på massa nya saker ni kan göra. Utan hur ni gör det ni redan gör idag, på bästa sätt även under kris. Men också få syn på de resurser som ni har gemensamt och på vilket sätt dessa kan vara till hjälp under en kris. Resurser kan vara att nå ut snabbt till och organisera många medlemmar, har lokaler eller något annat. Att arbeta förebyggande är också viktigt. Tillsammans i din egen förening eller tillsammans med andra föreningar och grupper lär vi känna varandra och bygger lokala nätverk.

Betydelsen av "Bygden"

Vi skriver genomgående i materialet "Bygden". Vi hade lika gärna kunnat skriva stadsdelen, villaområdet eller annan geografisk benämning på ett avgränsat område.

- I våra ögon kan en bygd vara Vasastan, Stråvalla och Rosengård.
- I våra ögon är en bygd en plats där människor bor, lever och verkar tillsammans.
- I våra ögon är bygdens samhörighet av betydelse för att vi ska fungera som samhälle.

En viktig del av detta är Bygdens Beredskap.

Tillsammans bygger vi Bygdens Beredskap – en tryggare och mer motståndskraftig vardag för alla.

Författarna Richard Forsberg & Lena Lillienberger

Vad är civilt försvar?

Civilt försvar är det arbete som utförs av statliga myndigheter, kommuner, landsting, privata företag och frivilligorganisationer för att skydda civilbefolkningen och säkerställa att viktiga samhällsfunktioner fungerar under krigsfara och krig. Det omfattar hela samhället och syftar till att stärka motståndskraften vid kriser. Civilt försvar är avgörande för att hantera situationer där beredskapen höjs och för att bidra till Försvarsmaktens förmåga att möta ett väpnat angrepp.

Vad är civilsamhället och civilsamhällsorganisationer?

Civilsamhället är den delen av samhället som drivs av medborgare, frivilliga och ideella organisationer för att skapa förändring, främja samhällsengagemang och arbeta för social rättvisa. Det är en arena som är skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen.

I det här materialet pratar vi om ideella föreningar, föreningar eller grupper. Dessa är en del av civilsamhället.

I det här materialet pratar vi om hur civilsamhället kan bidra till det civila försvaret.

Vad kostar det?

Studiematerialet du har framför dig är kostnadsfritt att använda – men inte gratis att ta fram. Bakom materialet ligger mycket arbete och finansiering, främst från Studieförbundet Vuxenskolan (SV) genom statsbidrag för folkbildning.

Vi tog fram materialet för att möjliggöra träffar som den du förhoppningsvis snart deltar i. För att veta att vår satsning gör skillnad behöver vi få veta hur mycket verksamhet som skapas med hjälp av materialet. Statistiken hjälper oss att utvärdera, utveckla nya material och visa för både allmänheten och beslutsfattare hur viktig folkbildningen är.

Därför ber vi dig:

Om du inte redan har gjort det – ta kontakt med ditt närmaste SV-kontor och berätta att ni vill starta en studiecirkel! Då kan vi registrera studiecirkeln, och ni får också tillgång till stöd från en verksamhetsutvecklare med just det ni behöver: hjälp med lokaler, att nå ut till fler deltagare, stöd till cirkelledaren eller annat.

***Studiematerialet är kostnadsfritt – men din insats är ovärderlig.
Tillsammans stärker vi folkbildningen!***

Du som cirkelledare erbjuds alltid att delta på cirkelledarutbildning där du får kunskap om SV som organisation, folkbildningen pedagogik och praktiska tips och stöd i ditt ledarskap!

Så här fungerar studiematerialet:

Detta material är indelat i fyra träffar. Varje träff följer en gemensam struktur med fyra steg:

Studera – ger dig en överskådlig grund i ämnet.

Fördjupa – går ytterligare på djupet, med exempel, faktablad och bilagor.

Diskutera – ni samlas för att gemensamt resonera och knyta innehållet till er egen bygd.

Öva – djupare dialog och scenarioövningar.

Studiematerialet är också byggt på tanken att alla deltagare är aktiva och bidrar med erfarenheter och reflektioner. Men även bidrar med sin tid för förberedelse inför träffarna. En eller några deltagare, kanske du som tar initiativet att starta studiecirkeln, får också uppdraget att vara cirkelledare.

Till dig som ska vara cirkelledare:

I det här materialet har vi samlat tips särskilt riktat till dig som tar extra ansvar för studiecirkeln genomförande i rollen som cirkelledare. Du har både administrativa uppgifter så som att registrera närvaro men också ett uppdrag att hålla ihop träffarna och följa materialets struktur. Du bestämmer, tillsammans med gruppen, vad ni ska fokusera på och gör en plan.

Håll utkik efter de här gröna rutorna – de är riktade till dig som cirkelledare.

Förberedelser inför varje träff

Inför varje träff tar ni del av informationen i **Studera-** och **Fördjupa-**delarna på egen hand. Poängen är att alla ska vara **förberedda** med en gemensam kunskapsbas och kunna tillföra sina egna perspektiv under diskussionerna. När ni väl ses kan ni ägna er åt en **djupare dialog**, fler **kreativa övningar** och hitta konkreta lösningar som passar just era lokala föreningar och er bygd.

- **Studera-delen** är en kortfattad översikt av kapitlets huvudpunkter.
- **Fördjupa-delen** innehåller mer detaljerad information, länkar eller bilagor för den som vill gå längre in i ämnet.

Värdet av att förbereda sig

När alla deltagare kommer med grundkunskap och tid för egna tankar i bagaget kan ni:

- **Diskutera praktiskt** hur beredskapen ser ut i ert lokalsamhälle.
- **Lära av varandra** – varje förening har egna erfarenheter och resurser.
- Göra **scenariöövningar** mer realistiska, eftersom alla förstår helheten.
- Utnyttja tiden bättre för **aktivt samtal** och samarbete.

På så sätt får ni både en väl förankrad teoretisk bas och konkreta, lokala åtgärder som gör nytta om krisen eller kriget kommer.

Olika grupper har olika behov – och det tar olika tid.

Hur lång tid varje träff ska vara bestämmer ni. Kanske passar det bara att ses tisdagar kl. 18.30-20.00? Då är den tiden den bästa för just er. Huvudsaken är att ni ses!

Tänk igenom vad som är det viktigaste för varje träff och avsätt tid för det. Håll er till den avsatta tiden! Påminn vid träffarnas start att det är viktigt att hålla tiden för att hinna det ni vill. Ni kan behöva sätta frågor på paus till nästa träff – eller lägga till en träff för att hinna med allt ni vill.

Tillgänglighet och delaktighet

För att alla deltagare ska kunna vara delaktiga i studiecirkeln är det viktigt att skapa en **inkluderande möteskultur**. Det är alla deltagares ansvar att bidra till en bra träff. Cirkelledaren har ett särskilt ansvar, men alla kan hjälpa till. Några sätt att göra detta på är:

- **Använda tekniska hjälpmedel:** Inspelning, digital textning (transkribering) eller digitala anteckningar kan hjälpa dem som har svårt att ta del av muntlig information i realtid.
- **Tydlig dokumentation:** Ha en synlig sammanfattning av mötet (på blädderblock, digitalt eller via delade anteckningar) så att alla kan följa med.
- **Låt alla komma till tals:** Gå laget runt vid diskussioner eller använd en ”pratrunda” där deltagarna får tid att tänka innan de delar sina tankar.
- **Var lyhörd för individuella behov:** Finns det någon som behöver stöd med ljudmiljö, tillgängliga lokaler eller skriftligt material i förväg?
- **Fråga!** Alla behov är inte synliga. Fråga de som ska delta, gärna innan första träffen, om det finns några särskilda behov som ni behöver tänka på.

Genom att tänka på **inkludering och teknikstöd** kan vi skapa en studiecirkel där alla känner sig delaktiga och bidrar med sina erfarenheter och perspektiv.

Återkommande uppföljning

Ett verktyg är bara bra om det används. Tänk därför löpande på uppföljning av det ni tar fram. Går det kanske att kombinera årlig uppdatering av materialet i samband med årsmötet? Kan ni föreslå till era föreningar att styrelserna arbetar fram en policy som ska ses över årligen?

Ordlista

Längst bak i detta material finns en ordlista (Bilaga A) där vi förklarar begrepp som ofta används i sammanhanget, exempelvis *civilt försvar*, *krigsplacering* och *trygghetspunkt*. Syftet är att inga ord ska tas för givna. Ta gärna en titt där om du stöter på ett ord du inte känner till, eller för att repetera under studiecirkeln.

Du som är cirkelledare kan börja varje träff med att gå igenom och förklara ord som kommer att användas så att alla deltagare hänger med och att ni är överens om vad de betyder.

Innan ni startar studiecirkeln

- Kontakta Studieförbundet Vuxenskolan och berätta att ni vill starta en studiecirkel.
- Planera för alla träffar. Det är lättare att vilja delta om man vet när och hur träffarna kommer att genomföras.
- Behövs det en informationsträff först? Kanske vill ni bjuda in flera föreningar och invånare i bygden? Kanske passar det i kombination med en föreläsning på temat beredskap, en HLR-utbildning eller utbildning i hemberedskap. Ett tips är att lägga informationsträffen på samma tid och plats som ni senare planerar att genomföra studiecirkeln på.
- Ta kontakt med kommunens beredskapssamordnare tidigt! Träff 3 utgår från att ni har kommunens beredskapssamordnare med er. Var tydlig med att det är en inbjudan och med ert syfte och önskemål med träffen. Om ni tidigt bokar ett datum för träff så kan ni återkomma med information och frågor närmare inpå träffen.

Inför Träff 3 bör kommunens beredskapssamordnare bjudas in. Som cirkelledare för studiecirkeln **Bygdens Beredskap** ansvarar du för att kontakten med kommunen etableras i god tid, så att samverkan kan förankras och mötet blir så givande som möjligt. Det finns under avsnittet för Träff 3 underlag och förberedd information.

Fundera även på om ska bjuda in Frivilliga resursgrupper (FRG) till er träff. Rådgör med din kommunala samordnare, kommunerna har olika rutiner och arbetssätt för hur de väljer att samverka med ideella föreningar.

Introduktion till beredskap och totalförsvaret

Syfte:

- Skapa en grundläggande förståelse för totalförsvarets båda delar (militärt och civilt), samt varför vi i detta material främst utgår från ett krigsscenario.
- Se hur civilsamhället och lokala föreningar kan påverkas av höjd beredskap och krigsplacering.
- Hitta demokratiska strukturer i era föreningar för beredskapsarbetet.
- Inleda arbetet med att identifiera lokala risker och styrkor.

På träff 1 så samlar ni er kring begreppen beredskap och totalförsvaret. Ni får möjlighet att fundera på vad som gäller för er egen och andra föreningar i ert närområde.

Börja med en presentationsrunda och prata om vilka ni är som deltar i studiecirkeln. Är ni medlemmar i samma förening, i olika föreningar, eller kanske inte medlemmar i någon förening alls? Är ni boende i samma område? Har ni kort eller lång erfarenhet från era föreningar? Är det någon som har militär erfarenhet eller roll i den aktuella kommunen?

Påminn om att det är bra om alla deltagare har tittat igenom delarna studera och fördjupa inför varje träff. Det här är första träffen så kanske behöver ni lägga lite tid på att gå igenom de delarna på träffen också. Gå igenom ord från ordlistan som ni kommer att använda under träffen.

Prata om syftet och målet med er studiecirkel. Du som cirkelledare kommer fylla i en arbetsplan när du registrerar studiecirkeln hos Studieförbundet Vuxenskolan. Använd mallen för arbetsplanen (finns tillsammans med närvarolistan i e-tjänsten) och fyll i den tillsammans med gruppen.

Prata om förväntningarna på studiecirkeln och den här träffen –
”Detta vill vi ha med oss från träffen”

Förberedelse till träff 1:

- Undersök om ni kan hitta kommunens Risk- och sårbarhetsanalys (RSA), på kommunens hemsida eller genom att kontakta kommunens beredskapssamordnare.
- Skriv ut några kopior av Matris för riskanalys (Bilaga D).

Studera

Läs in dig – så är du redo för diskussion!

Här kommer en kort sammanfattning av det viktigaste. Den ger dig grunden för att kunna delta aktivt i våra gemensamma samtal under träffen.

Svensk krishantering utgår från tre grundprinciper:

Ansvarsprincipen

Den som har ansvar för en verksamhet under normala förhållanden ska ha det också under en krissituation. Det betyder att det är den vanliga sjukvården som har hand om vården även vid en kris, att kommunerna sköter skola och äldreomsorg och så vidare.

Likhetsprincipen

Under en kris ska verksamheten fungera på liknande sätt som vid normala förhållanden – så långt det är möjligt. Verksamheten ska också, om det är möjligt, skötas på samma plats som under normala förhållanden.

Närhetsprincipen

En kris ska hanteras där den inträffar och av dem som är närmast berörda och ansvariga. Det är alltså i första hand den drabbade kommunen och den aktuella regionen som leder och arbetar med insatsen. Först om de lokala resurserna inte räcker till blir det aktuellt med statliga insatser.

Text från krisinformation.se

Principer för kris och beredskap i en ideell förening

I det egna beredskapsarbetet och i kontakt med kommun och andra myndigheter är det viktigt att komma ihåg att en ideell förening alltid agerar på uppdrag av sina medlemmar och enligt sina stadgar. I krig och kris ska så mycket som möjligt fungera som vanligt. Det ger stabilitet och trygghet i en i övrigt otrygg situation. Att demokratiska föreningar fortsätter vara demokratiska är en sådan sak som man bör hålla fast vid. Man kan ändå agera snabbt och effektivt, om man sedan innan har ett uppdrag från medlemmarna om att agera enligt en beredskapsplan som medlemmarna varit med och godkänt. Om vi missar att ta hand om demokratin i föreningarna under kris så är det risk att det är svårt att återuppta tidigare strukturer och med det skulle föreningslivet ta ännu större skada än att bara drabbas av "själva krisen".

Det vi i våra föreningar gör bra i fredstid kan vi även göra under kris – med rätt förberedelse. Om vårt uppdrag stämmer överens med behoven vid kris är det självklart att vi ska hjälpa till. Om vi har resurser som kan komma till hjälp så kanske vi kan anpassa vår organisation om vi är förberedda på att ta sådana uppdrag. Om behoven ligger helt utanför våra vanliga åtaganden är det mer tveksamt – då finns det troligen andra som är bättre lämpade. Det är både mer demokratiskt att göra så och det blir troligtvis också bättre. Kris är inte en tid för att börja med något nytt.

Exempelvis: Studieförbunden kan sprida kunskap, trossamfunden kan skänka tröst, de lokalhållande föreningarna kan erbjuda samlingsplatser, Missing People kan söka efter människor. Det blir troligtvis inte lika bra om trossamfunden söker efter människor och de lokalhållande organisationerna skänker tröst. Under träff 1 kommer vi fokusera på vad just våra föreningar kan bidra med.

Krigsscenarioet – varför utgår vi från detta i materialet?

- Säkerhetspolitiska förändringar i Europa och Sveriges medlemskap i NATO har ökat behovet av att förbereda samhället på höjd beredskap och krig, inte bara på fredstida kriser.
- Genom att planera för ett krigsscenario skapar vi en framtidssäker beredskap: klarar vi det värsta, klarar vi även lindrigare kriser.

Höjd beredskap – vad innebär det?

- Regeringen beslutar om höjd beredskap vid krigsfara eller krig.
- Hela samhället (stat, kommuner, företag, ideella föreningar och invånare) mobiliseras för att skydda och upprätthålla viktiga funktioner.

Olika delar av totalförsvaret

- Militärt försvar: Försvarsmaktens uppgift att möta väpnade angrepp, hävda territoriell integritet.
- Civilt försvar: All verksamhet som krävs för att hålla samhället igång (sjukvård, transporter, el- och vattendistribution, livsmedelsförsörjning) vid krig och höjd beredskap.
- Ideella föreningar: Ideella föreningar är inte automatiskt en del av det civila försvaret. Föreningar kan tillsammans med kommuner komma överens om eller teckna avtal för något som berör det civila försvaret (se även avsnittet om träff 3 – samverkan med kommun).
- Privatpersoner: berörs främst genom totalförsvarsplikt och krigsplacering.

Skillnad mellan krig och kris

- **Krig:** Särskilda lagar och regler (ex. totalförsvarspikt, krigsplacering). Ideella organisationers insatser blir avgörande som stödresurs åt kommuner och myndigheter.
- **Kris** (t.ex. naturkatastrof, pandemi, sabotage): Huvudsakligen ordinarie strukturer men med förstärkta åtgärder.

Varför måste föreningar förbereda sig för krig?

- Kommunerna har ett lagstadgat ansvar men begränsade resurser; föreningar kan tillföra lokaler, frivilliga insatser, lokalkännedom.
- Insatserna de första dagarna av en konflikt kan vara avgörande för att skydda och hjälpa befolkningen. Ett starkt och förberett civilsamhälle kan bidra till detta.

Fördjupa

Fördjupa dig genom att ta del av mer detaljerad information:

Faktablad 1 (Bilaga B) – Krigsplacering och civilt försvar

- Vad innebär krigsplacering för individer och för föreningar?

Exempel på andra föreningars roller (Bilaga C)

- Se hur bygdegårdar, idrottsföreningar, kyrkan och lantbrukare ställt upp vid stormar eller bränder.
- Få inspiration till hur er egen förening kan hjälpa till i en krissituation och samverka med andra föreningar och aktörer.

Matris för riskanalys (Bilaga D)

- En enkel tabell för att kartlägga risker/hot, hur det påverkar er och vilka åtgärder som är lämpliga.

Faktablad 2 (Bilaga E) – Höjd beredskap och värdlandsstöd

- Vad innebär höjd beredskap?
- Vad innebär värdlandsstöd? Vilken betydelse har NATO-medlemskapet för lokalsamhället?

Läs mer:

Försvarsmakten: Info om totalförsvar, krigsplacering, NATO – www.forsvarsmakten.se och Myndigheten för psykologiskt försvar – www.mpf.se

MSB:s broschyr Om krisen eller kriget kommer (www.msb.se)

- En bra översikt över vad både samhället och individer förväntas klara i en kris- eller krigssituation.

TIPS: Fundera särskilt över krigsplacering. Finns det några i din förening som redan i dag har en sådan uppgift? Hur skulle ni hantera att vissa nyckelpersoner plötsligt är otillgängliga under en kris eller i ett krigsläge?

Diskutera

Beroende på storlek och sammansättning av gruppen kan det vara en idé att dela upp gruppen i mindre grupper. Kom ihåg att skriva ner eller spela in (och låta datorn sammanfatta till anteckningar) det som sägs så att ni kan berätta för hela gruppen sedan.

Du som cirkelledare kan dela in deltagarna i olika grupper. Beroende på hur just din studiecirkel ser ut så kan det:

- vara värdefullt att få prata i små grupper där deltagarna tillhör samma förening
- vara intressant med blandade grupper där man kommer från olika föreningar
- vara bra att tänka på om det finns deltagare som är nya medlemmar eller som inte tillhör någon förening
- Några av frågorna kan vara mer angelägna att få prata om än andra. Fokusera på de som är bäst lämpade för er.

Låt grupperna prata om frågorna nedan i förslagsvis ca 30 minuter. Samla grupperna åter och låt varje grupp redovisa det de kommit fram till, 5 minuter var. Låt grupperna komma med frågor tillvarandra.

Dagsläget – Hur fungerar vår förening idag?

- Vad har ni för demokratiska system och dokument – vad styr er förening?
Till exempel: Stadgar, värdegrund, årsmöte, styrelse, medlemskap i förbundsorganisation, med mera.
- Hur ofta bjuds alla medlemmar in till möten? Vem bestämmer, hur ofta har ni möten och hur gör ni om ni behöver bestämma något mellan två årsmöten tex?
- Har ni rutiner idag om något händer (olycka på aktivitet, extremt väder etc?) Har ni en rutin för hur kontakten ska tas med olika funktioner i föreningen?
- Finns det idag någon plan för beredskap, kris eller liknande som ni känner till?

Krigsplacering – Vad betyder det för oss?

- Hur påverkas föreningarnas möjligheter att upprätthålla verksamheten om viktiga nyckelpersoner plötsligt är inkallade?
- Bör ni ha en enkel ”beredskapsplan” för just detta scenario?
- Påverkas ni om personer utanför er förening men i samma bygd behöver kallas in? Kan ni bidra med något då?

Civilt försvar – Vilken roll kan och vill vår förening ha?

- Vilka lokaler, utrustning eller frivilliga resurser kan ni bidra med?
- Skulle ni kunna fungera som trygghetspunkt eller evakueringsplats?
- Finns det andra föreningar ni redan nu vill samarbeta med?

Öva

Identifiera lokala risker och styrkor

Mål:

- Kartlägga vilka risker vi ser i närområdet och vilka styrkor/resurser föreningarna och bygden besitter.
- Börja fundera på hur föreningarna kan bidra till den lokala beredskapen.

Till cirkelledaren

Nedan metod är ett förslag på upplägg för att öva på att synliggöra föreningarnas roll i en kris. Om er aktuella grupp bara består av deltagare från samma förening, eller nya medlemmar eller personer som inte tillhör någon förening, så behöver upplägget anpassas. Till exempel kan ni i steg 1 och 2 dela upp deltagarna i grupper utifrån ansvarsområden eller intressen och sedan blanda dem, även om alla tillhör samma förening.

Bestäm också i förväg om ni ska diskutera utifrån något särskilt scenario.

Metod: Tre steg för maximal effekt

Steg 1: Börja föreningsvis (10–15 min)

- Varje förening identifierar sina egna risker och resurser.
- Notera 2–3 största risker och 2–3 viktigaste resurser.
- Fyll i Matrisen för riskanalys (Bilaga D).

Steg 2: Blanda grupperna (20–25 min)

- Blanda grupperna så att ni är flera olika föreningar i de nya grupperna.
- Varje person delar med sig av sin förenings identifierade risker och resurser.
- Diskussion:
 - Vilka resurser kan delas mellan föreningar?
 - Hur kan vi stötta varandra vid en kris?
 - Finns det luckor som ingen enskild förening kan fylla, men som vi kan lösa tillsammans?

Steg 3: Sammanfattning i helgrupp

- Varje grupp presenterar sina insikter.
- Notera gemensamma mönster och eventuella luckor i beredskapen.
- Diskutera vad som kan göras på föreningsnivå

Material:

- Bilaga D (Matris för risk- och resursanalys)
- En kommunal risk- och sårbarhetsanalys (RSA), om ni har tillgång till den.
- Exempel på andra föreningars roller, se Bilaga C

Avslutning

Sammanfatta

- Vilka risker är mest akuta för vår bygd?
- Vilka styrkor upptäckte ni att föreningarna redan har?
- Hur tar ni med er dessa insikter till era styrelser eller medlemmar?

Inför nästa träff (Träff 2)

Läs Studera- och Fördjupa-delarna i avsnittet Träff 2 om scenariobaserad beredskapsplanering:

- Hur höjd beredskap och krig kan påverka kommuner, föreningar och hushåll.
- Exempel på olika scenarier (se Bilaga E).

Fundera på hur din förening skulle agera vid höjd beredskap eller en större kris.

Scenariobaserad beredskapsplanering

Syfte:

- Fördjupa förståelsen för hur krig och höjd beredskap kan påverka samhället och vårt lokalsamhälle.
- Genom **scenariobaserad diskussion** identifiera möjliga utmaningar och förbereda deltagarna på civilsamhällets roll i totalförsvaret.

Träff 2 ger er möjlighet att återkoppla till första träffen och det ni diskuterade där. Nu fördjupas frågorna och ni kan lägga större vikt vid detaljer. Ni förbereder er också inför mötet med kommunens beredskapssamordnare på träff 3.

Till Cirkelledaren

Starta träffen med gå igenom arbetsplanen som ni fyllde i förra träffen. Vill ni lägga till något?

Prata om förväntningarna på den här träffen – ”Detta vill vi ha med oss från träffen”

Gå igenom ord från ordlistan som ni kommer att använda under träffen.

Lyft om det finns några frågor från förra träffen eller frågor som dykt upp när deltagarna läst studera och fördjupadelarna till träff 2.

I diskuteradelen av den här träffen så gör ni en återblick från förra träffen och går nu in mer på detaljer. I öva-delen så är fokus olika scenarion.

Berätta vad som är planerat inför träff 3 – att du eller någon annan har kontakt med kommunens beredsakssamordnare och att ni förbereder er för mötet genom dagens träff.

Förberedelse till träff 2:

- Ta fram material, så som papper, pennor, post-it-lappar och annat som kan hjälpa er att dokumentera det ni pratar om under träffen.

Studera

Nedan en kort sammanfattning av de viktigaste punkterna. Läs den och reflektera över punkterna så att du är förberedd på våra gemensamma diskussioner och övningar.

Scenarier och effekter av krig – vad kan hända?

- En central del av beredskapsarbetet är att förstå vad som kan inträffa vid höjd beredskap och krig.
- Vid krigssituation kan stora delar av samhällets funktioner drabbas (el, vatten, transport, kommunikation, livsmedelsförsörjning). Kommer du på något mer som skulle kunna hända?

Sveriges säkerhetspolitiska läge

- Sveriges läge i Norden samt medlemskapet i NATO gör att vi måste vara redo både för militära hot och hybridhot. Sverige ska också kunna ta emot och stödja allierade styrkor (värdlandsstöd).

Vad innebär ett angrepp eller en konflikt för samhället?

- Hur påverkas el- och vattenförsörjning?
- Vilka konsekvenser får det för transport, livsmedel och sjukvård?
- Om kommunen behöver evakuera vissa områden, finns det invånare eller områden som är extra sårbara och som behöver stöd?

Hybridangrepp och psykologisk krigsföring

- Spridning av rykten, vilseledning och desinformation kan orsaka oro och misstro mot myndigheter. Lokala föreningar och aktörer behöver vara medvetna om detta för att motverka panik och falska rykten.
- Hur kan lokalsamhället hantera t.ex. cyberattacker, sabotage, eller desinformation?

(Se gärna Ordlistan längst bak om begreppen känns nya: värdlandsstöd, hybridhot, totalförsvarsplikt etc.)

Fördjupa

Fördjupa dig gärna genom att ta del av mer detaljerad information:

Externa kunskapskällor

- MSB: Om krisen eller kriget kommer (www.msb.se)
- Regeringens proposition om Totalförsvaret 2025–2030 (2024/25:34) – planering för framtida hot (www.regeringen.se)
- Kommunens beredskapsplan – och kommunens RSA: (Sök “kommunens namn + risk- och sårbarhetsanalys”) finns på kommunens hemsida eller genom att kontakta kommunens beredskapssamordnare.
- Forsvarsmakten: Samverkan militärt och civilt, Totalförsvaret, Krigsplacering – www.forsvarsmakten.se
- Myndigheten för psykologiskt försvar (Sökord på hemsidan: Påverkanskampanjer) (www.mpf.se).

Faktablad 2 (Bilaga E)

– Höjd beredskap och värdlandsstöd

Exempel på andra föreningars roller i beredskapsarbetet (Bilaga C)

Fundera inför diskussion

- Hur skulle din förening klara ett plötsligt höjt beredskapsläge?
- Vilka brister ser du i din bygd? Vilka behov finns det? Vad kan din förening bidra med och vad kan den inte bidra med?

Diskutera

Hur kan vårt lokalsamhälle bidra till ett stärkt totalförsvar vid höjd beredskap?

Tänk över

Hur ni kan fånga upp era diskussioner och det som kommer fram? Till exempel att gruppen jobbar med post it-lappar, att någon utses som ansvarar för anteckningar eller att ni använder någon form av inspelningsfunktion.

Använd samma upplägg som under träff 1. Dela in hela gruppen i flera mindre grupper. Avsätt tid för samtal utifrån nedan frågor. Samla sedan hela gruppen igen och låt varje grupp kort gå igenom det de kom fram till.

Styr valet av frågor att fokusera på efter gruppens behov och vad som är relevant för er. Avsätt ca 30 minuter totalt för den här delen av träffen.

Hur påverkas lokalsamhället vid höjd beredskap?

- Vilka funktioner blir kritiska (el, vatten, mat, transporter)?
- Hur skulle våra föreningar kunna hjälpa?

Vilken roll kan vår förening ha i ett sådant läge?

- Har ni en intern plan i er förening?
- För bygden i stort: Ex. trygghetspunkt, matlagning, transporter, informationsstöd.

Hur kan bygdegårdar och andra mötesplatser användas i en krissituation?

- Är lokalerna anpassade för olika situationer så som elavbrott, anfall eller som mottagare vid behov av evakuering på andra platser? Vad kan lokalerna användas till och vad kan de inte användas till?
- Har ni reservvärme, brandskydd, köksutrustning, reservkraft?

Vilka resurser har vi och hur kan de användas?

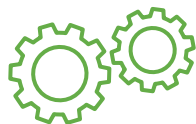
- Knyter ni redan nu kontakter med andra föreningar?

Ideella föreningar kompletterar kommunens ansvar

- Vid både krig och kris har kommunen ansvar för att skydda befolkningen och upprätthålla viktiga funktioner, men resurserna räcker inte alltid.
- Hur samordnar ni er idag med kommunen kring information som går ut?
- Hur tar ni reda på vilka behov som finns i er kommun?
- Behöver ni göra överenskommelser med kommunen?

Öva

Scenarier i praktiken

Till cirkelledaren

Nedan metod är ett förslag på upplägg för att öva utifrån olika scenarier. Fundera i förväg om upplägget passar till din studiecirkel eller om du behöver anpassa upplägget. Kanske är det något särskilt scenario som är extra aktuell för er – bestäm då att alla utgår från det.

Under den här övningen får ni börja fundera utifrån om en kris hade uppstått idag. Med det ni vet tillsammans nu, hur hade ni agerat? Vad vet ni fungerar, vad skulle behöva fungera bättre, och vilka oklarheter finns? Övningen blir en utgångspunkt för samtal med den inbjuden beredskapssamordnare på träff 3.

Metod

- Varje grupp väljer **ett eller två** scenarier. Om ni väljer fler scenarier – bestäm om de pågår samtidigt.
- Diskutera hur ni skulle **agera** idag som förening/bygd.
 - Vem ansvarar för vad?
 - Vilka resurser behöver ni?
 - Vad behöver ni ta reda på eller skapa en plan för?
 - Finns det sådant där ni inte vet vad som gäller?
- Kom ihåg att skriva ner eller spela in (och låta datorn sammanfatta till anteckningar) det som sägs så att ni kan berätta för hela gruppen sedan.
- Sammanfatta era tankar i helgrupp.
- Dokumentera lärdomar, utmaningar och frågor – det blir ett underlag till träff 3 då ni träffar kommunens beredskapssamordnare.

Scenarier att välja:

Regeringen höjer beredskapen

- Vad händer lokalt? Vet ni vad kommunen ansvarar för och vad era föreningar kan bidra med? Vilka funktioner måste omedelbart fungera?
- Kan era föreningars verksamheter fortsätta som vanligt?
- Har ni en plan för kommunikation?

Störningar i el- och vattenförsörjning

- Hur klarar era föreningars verksamheter sig?
- Kan föreningen hjälpa bygdens invånare med enklare matlagning eller uppvärmning?

Kommunen behöver evakuera en närliggande bygd

- Vad kan era föreningar bidra med i form av mottagning, lokaler, support?

Snöstorm

- Ni har medlemsmöte i er lokal. En snöstorm slår till, strömmen går, och ni måste stanna i två dygn. Vad behöver ni för att klara er?
- Är lokalen utrustad med det ni behöver?

Hybridangrepp – Psykologisk krigsföring

- Desinformation sprids för att skapa misstro mot myndigheter. Hur bemöter ni falska rykten i sociala medier och i bygden?

IT-attack: Föreningen har blivit hackad och medlemsregistret är otillgängligt.

- Ska ni skriva ut medlemsregistret med kontaktuppgifter i förväg?
- Hur säkerställer vi att vi följer GDPR?

Avslutning

Frågor att reflektera över innan nästa träff:

- Vilka scenarier upplevde ni som mest angelägna eller oroväckande?
- Hur kan ni ta det ni lärt er i dag tillbaka till den egna föreningen?

Inför nästa träff (Träff 3)

Under träff 3 kommer ni att prata om **lokal samverkan med kommunen**. Ni bjuder in (eller har en dialog med) kommunens beredskapssamordnare. Fundera på vilka resurser föreningar och civilsamhället kan bidra med, vad ni behöver eller förväntar er av kommunen (vad är kommunens ansvar?) och vilka avtal eller överenskommelser som kan behövas.

Dela upp ansvar över följande uppgifter. 1 eller flera personer ansvarar för att:

- **Sammanfatta** det ni hittills kommit fram till i studiecirkeln från träff 1 och träff 2. Ta hjälp från dokumentation från diskussioner och övningar.
- **Kontakta** kommunens beredskapssamordnare – påminn om er planerade träff och skicka med dokumentation från era tidigare träffar inklusive de frågor som ni redan har. Skicka även med förberedelselista.
- **Kolla upp** hur långt er kommun kommit med sin beredskapsplan och dela med alla deltagare inför nästa träff.

Allas uppgift: Fundera på **vilket slags samarbete** ni som förening skulle vilja ha med kommunen: trygghetspunkt, avtal, formell roll i beredskapsorganisationen, etc.

Lokal samverkan med kommunen

Viktigt: Till den här träffen ska kommunens beredskapssamordnare bjudas in. Om kommunens beredskapssamordnare inte har möjlighet att delta så kan ni ändå genomföra träff 3. Be då att få ett underlag med svar på era inskickade frågor och tydlighet kring hur kommunen vill att ni går till väga för fortsatt dialog om samverkan.

Syfte:

- Skapa en gemensam förståelse för hur **lokala föreningar och kommunen** kan samverka vid höjd beredskap och krig samt tydliggöra ansvar och roller.
- Genom en dialog med kommunens beredskapssamordnare få **tydlig bild** av kommunens ansvar, pågående beredskapsarbete och vilka möjligheter som finns för civilsamhället att bidra.
- Konkretisera vilka avtal eller överenskommelser som kan behövas, och hur föreningarna kan stötta varandra.

Starta träffen med att hälsa både deltagare och gäster välkomna och påminn om att er träff är till för dialog och ökad förståelse för allas perspektiv och behov. Prata med beredskapssamordnaren innan träffen och gör en plan för hur ni tar frågor från träffen vidare. Berätta för deltagarna vad ni har planerat.

Eftersom ni har en gäst på plats så är det bra att strata träffen med en kort presentationsrunda. Vilka föreningar finns representerade?

Gå igenom ord från ordlistan som ni kommer att använda under träffen.

Berätta om er gemensamma arbetsplan och syftet med er studiecirkel. Ge därefter en återblick kring vad ni har pratat om de första två träffarna.

Förberedelse till träff 3:

- Se till att kommunens beredskapssamordnare fått sammanfattning av vad ni pratat om på de tidigare träffarna, era frågor och de punkter som ni vill att beredskapssamordnaren inleder med. Delge gärna hela upplägget för träff 3.
- Finns det någon information som beredskapssamordnaren vill nå ut med till alla deltagarna innan träffen?

Studera

Kommunens ansvar

- Kommunerna ska upprätthålla viktiga samhällsfunktioner även vid kris och höjd beredskap (vatten, el, äldreomsorg, skola, räddningstjänst m.m.).
- Lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder vid extraordinära händelser samt totalförsvarslagen styr deras skyldigheter.
- Kommunen ska ha en krigsorganisation redo för störningar och upprätthålla viktiga funktioner.

Frivilliga försvarsorganisationerna och Frivilliga resursgrupper

- Frivilliga försvarsorganisationerna (FFO) är en särskild grupp ideella organisationer. Deras uppgifter bestäms av Försvarsmakten och MSB i samverkan med andra myndigheter med uppgifter inom totalförsvaret.
- I många kommuner finns Frivilliga Resursgruppen (FRG) som underordnas kommunen. FRG organiserar medlemmar från olika FFO så att de kan bistå med viktiga insatser vid en kris eller höjd beredskap.
- FRG är ett avtalsbaserat koncept hos kommuner. Det regleras inte i någon lag eller förordning och varje kommun avgör själv om den vill inrätta en FRG.
- Vissa kommuner väljer att bara samverka genom FRG och vissa kommuner har behov av att samverka direkt även med andra föreningar. Kommunerna kan också ha egna frivilligrupper.

Avtal mellan föreningar och kommuner

- Kan vara informella avsiktsförklaringar eller formella avtal (t.ex. beredskapsavtal) för att klargöra roller och eventuella ersättningar.
- Viktigt för föreningar som vill ha en tydlig roll i den lokala beredskapskedjan.

Skriva avtal med kommun

Ibland kan kommuner vilja skriva avtal med föreningar. I det här materialet finns ett upplägg för samtal och dialog med kommunen. Om kommunen vill skriva avtal med din förening rekommenderas ni söka information och/eller stöd från ert riksförbund eller liknande. De kan ha särskilda riktlinjer för hur ni bör utforma ett avtal. Det här är ett område under utveckling.

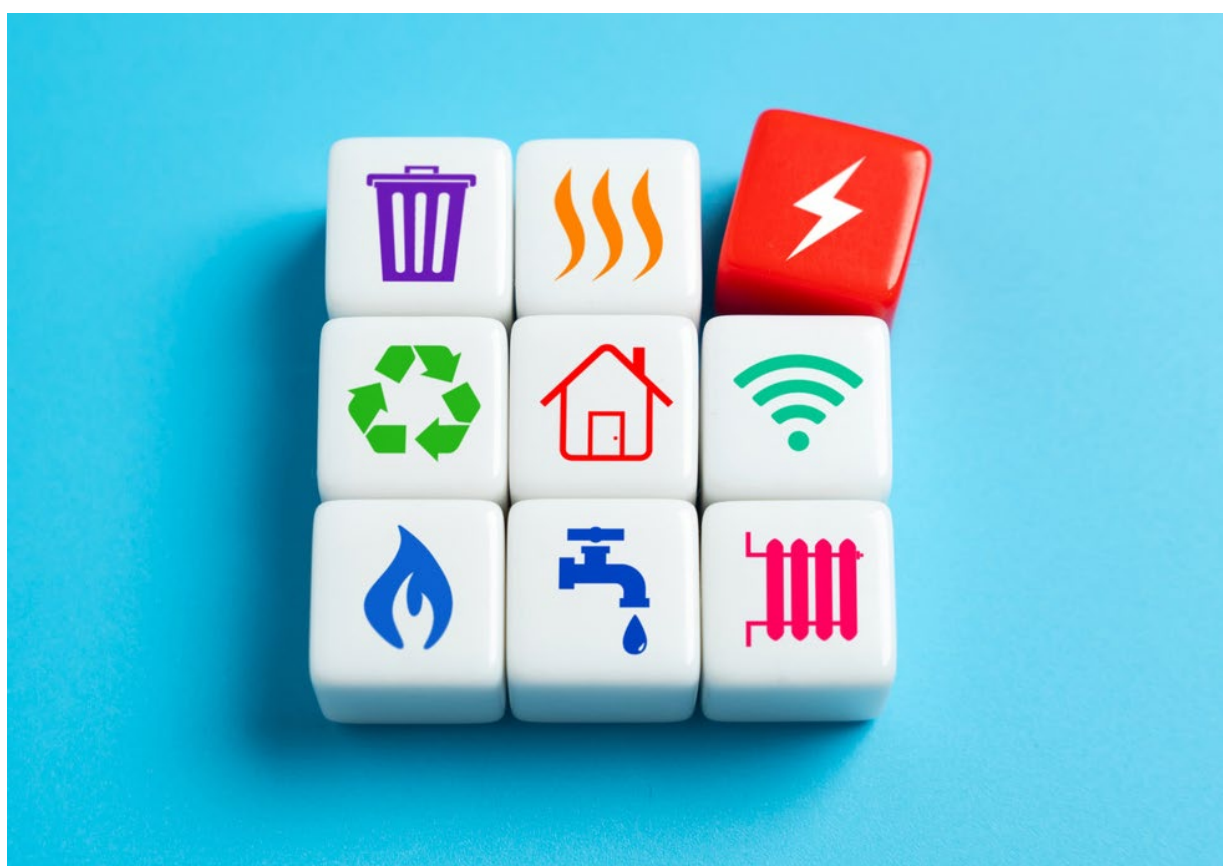
Samlingsplatser eller trygghetspunkter/särskilda samlingsplatser – roller, ansvar och förutsättningar

- Föreningslokaler kan bli mötesplats där invånare får värme, mat, information.
- Olika nivåer på samlingsplatser eller **trygghetspunkter/särskilda samlingsplatser**. Från enkel informationspunkt/plats till full evakueringsmöjlighet.
- Om er lokal skulle kunna fungera som mötesplats behöver ni ta reda på krävs för respektive nivå (personal, reservkraft, avtal).

Överenskommelser och roller

- Sök på kommunens hemsida om kommunen har någon officiell information om hur föreningar kan samarbeta med kommunen för att stärka krisberedskapen.

(Se Ordlistan längst bak för begrepp som krigsorganisation, trygghetspunkt, civilt försvar.)

Fördjupa

Faktablad 3 (Bilaga F)

– Samverkan mellan föreningar och kommunen: praktiska steg

- Goda exempel: Gotland, Östhammar, Umeå.
- Hur avtal kan se ut och vilka funktioner föreningar kan fylla – gör eftersökningar på hur aktuella avtal kan se ut.

Finns det föreningar liknande er som redan har avtal eller överenskommelser och som ni kan få titta på? Finns det exempel inom er riksorganisation eller förbund?

Exempel på andra föreningars roller i beredskapsarbetet (Bilaga C)

MSB: Info om föreningar och samlingsplatser / **särskilda samlingsplatser.**
(www.msb.se)

Kommunens beredskapsplan och trygghetspunkter

- Sök på nätet - Finns det delar som beskriver samverkan med civilsamhället?
- Finns det redan existerande listor och information om trygghetspunkter i kommunen? Vad kännetecknar dem?

Beredskapsavtal eller avsiktsförklaringar

- Har ni redan avtal lokalt i era föreningar? Hur är de utformade?

Frågor att fundera på

- Vilka resurser (lokaler, fordon, utbildade frivilliga) skulle din förening kunna erbjuda kommunen? Om resurser erbjuds kommunen så behöver ni fundera på hur avta formuleras så att de innefattar till exempel frågor om ersättning, ansvar och försäkring.
- Har ni redan haft kontakt med kommunens beredskapssamordnare? Har ni erfarenheter att dela?

Är er förening en bygdegård och har haft en tidigare studiecirkel enligt materialet *Bygdegården – ett nav i kris* så kan ni repetera det ni kom fram till i den studiecirkeln eller fråga de som deltog i den vad de kom fram till.

Diskutera

Kommunens beredskapssamordnare får gärna inleda med en presentation utifrån de första tre rubrikerna. Öppna upp för frågor under eller efter presentationen.

Kom ihåg att planera tiden och håll er till tidsplanen så att ni hinner med träffens alla aktiviteter.

Om kommunens beredskapssamordnare inte kan vara på plats så kan ni dela upp ansvaret att ta reda på information och presentera inför varandra.

Be kommunens beredskapssamordnare prata utifrån nedan tre rubriker:

Inledning med kommunens beredskapssamordnare

- Hur ser kommunens krigsorganisation ut?
- Vilka behov har man identifierat i beredskapsplaneringen?

Kommunens skyldigheter och föreningarnas möjligheter

- Vilka resurser har kommunen, och var finns luckor?
- Hur ser kommunen på föreningars bidrag vid kris/krig?
- Hur samverkar kommunen med ideella föreningar?
- Finns det viktiga skillnader på vad som gäller under lokal kris och höjd beredskap?
- Finns det några hinder för samverkan, eller situationer där samverkan inte är lämpligt, som bör lyftas fram?
- Hur vill kommunen ha en dialog med lokala aktörer aktuella resurser?
- Finns det rutiner för hur föreningarnas planer kan samordnas med kommunen?

Trygghetspunkter eller särskilda samlingsplatser – hur skulle det fungera?

- Nivå 1–3 på trygghetspunkter eller **särskilda samlingsplatser**. (informationspunkt, basfunktion, full evakuering).
- Vilka lokaler är lämpliga för de olika nivåerna? Vad krävs för att passa för en viss nivå?

Diskutera sedan tillsammans:

Samverkan mellan föreningar

- Vad förväntar sig kommunen av föreningarna, och vad förväntar föreningarna sig av kommunen?
- Hur kan föreningar samarbeta med kommunen för att stärka krisberedskapen?
- Kan föreningarna i bygden samarbeta, t.ex. dela på bemanning, fordon, resurser?
- I vilka faser i en kris (före, under och efter) kan föreningar bidra?
- Vilka formella avtal eller överenskommelser skulle kunna bli aktuella?
- Andra frågor som ni har mer er från träff 1 och 2, fördjupningsläsningen eller från era föreningar.

Första steget mot samverkan

Syfte:

Konkretisera hur föreningarna kan börja bygga samverkan med kommunen redan nu.

Nedan är ett förslag på upplägg. Om den finns kommunal tjänsteperson med på träffen så bjud in dem att sitta med i några av grupperna.

Grupperna kan bestå av personer från samma förening eller från olika föreningar.

Metod:

Grupparbete (15 min):

- Dela upp deltagarna i mindre grupper.
- Varje grupp diskuterar och identifierar **tre konkreta steg** som föreningen kan ta för att inleda eller stärka samverkan med kommunen.
- Exempel: boka möte med beredskapssamordnaren, inventera föreningens resurser, skissa på ett samverkansavtal.

Återsamling och redovisning:

- Varje grupp presenterar sina förslag.
(5 min per grupp)
- Finns likheter eller skillnader mellan grupperna? Vilka steg känns mest realistiska att göra snarast? (Helgrupp 10 minuter)
- Om alla deltagare kommer från samma förening så kan ni gå vidare med att besluta **vilka konkreta steg** ni vill ta innan nästa träff. Vid behov kan ni prioritera mellan olika steg. Skriv ner datum och ansvarig person.

Återkoppling (5-10 min):

- Ge beredskapssamordnaren möjlighet att reflektera kring dagens träff och vilka frågor och uppgifter som hen tar med sig tillbaka. Kom överens om hur ni får återkoppling på frågorna.

Tips på prioritetsövning:

Skriv upp det olika alternativen som ni behöver prioritera. Låt varje deltagare få sätta ut ett max antal prickar, tex 5 prickar. Alla prickarna kan sättas vid ett alternativ, eller så kan de delas upp på olika alternativ. Välj de alternativ som fått flest prickar totalt efter att alla deltagarna delat ut sina prickar.

Avslutning av Träff 3

Frågor att reflektera över innan nästa träff:

- Vilka samverkansmöjligheter verkar mest realistiska för er förening?
- Inför Träff 4 kommer ni att skapa en **lokal beredskapsplan**. Är ni redo att beskriva hur ni vill samarbeta med kommunen?

Inför nästa träff (Träff 4)

Tänk gärna igenom **vilka resurser** ni har identifierat under Träff 1–3, och hur ni vill dokumentera dem i en plan. Fundera över vilka typer av information som ska vara offentligt och vilka som inte ska vara det, och varför. Hur kan ni förvara och spara information på rätt och säkert sätt?

Fundera på vilka scenarier från exemplen i träff 4 som ni vill ”testa” i en övning.

Skapa en plan för Bygdens Beredskap

Under träff 4 så får ni möjlighet att konkretisera det ni arbetat fram under de tidigare träffarna. Förhoppningsvis så är det här starten på ett viktigt och kontinuerligt arbete i era föreningar. Och kom ihåg – ni bestämmer fritt och frivilligt om ni vill lägga till träffar på den här studiecirkeln. Finns det ett stort engagemang kanske ni startar en ny studiecirkel med en ny grupp, ett nytt tema eller fortsätter och fördjupar er i särskilt intressanta frågor. Ni bestämmer. Efter träff 4 finns tips på andra studiematerial från både Studieförbundet Vuxenskolan och andra aktörer.

Syfte:

- Omsätta de kunskaper ni fått under träff 1–3 till en **konkret lokal beredskapsplan** för bygden eller föreningen.
- Göra en **scenarioövning** för att testa planens funktion i praktiken.
- Ta fram ett förslag över hur planen ska **förvaltas** och hållas **uppdaterad** framöver. Beslutet över planen ska tas av er förening på det sätt som ni normalt fattar beslut på.

Inled träff 4 med att sammanfatta vad ni gjorde under träff 3. Har ni fått någon återkoppling från beredskapssamordnaren? Är det någon annan som hunnit utföra en konkret uppgift och vill berätta hur arbetet gått?

Påminn om hur långt ni kommit i studiecirkeln. Stäm av gentemot er arbetsplan – känner ni att ni har gjort det ni planerade att göra? Vad vill ni göra sen? I slutet av träffen får ni komma fram till hur ni tar ert engagemang vidare.

Gå igenom ord från ordlistan som ni kommer att använda under träffen.

Förberedelse till träff 4:

- Förbered material att skissa beredskapsplaner på. Gärna stora pappersark som blädderblock eller likande. Pennor i olika färger för olika steg i planen. Vår läroprocess stimuleras av kreativa aktiviteter!
- Titta på möjligheterna till fortsatt arbete gemensamt – vad känns engagerande och viktigt för er?

Studera

Vad är en lokal beredskapsplan?

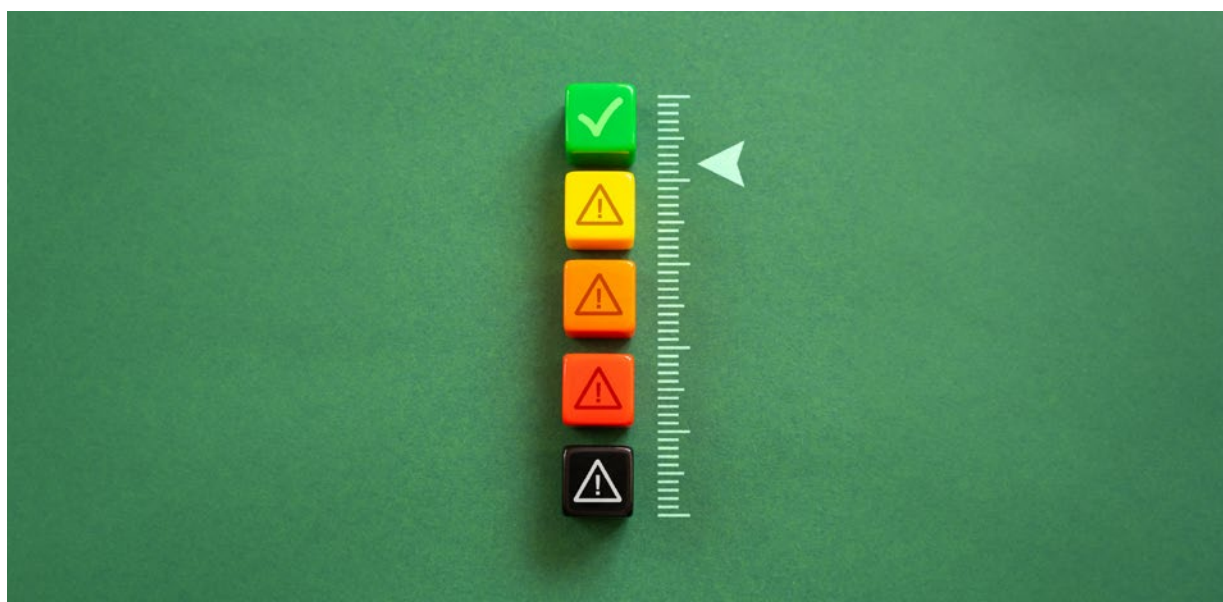
- Ett dokument som beskriver hur en bygd eller ett lokalsamhälle ska agera vid kris eller höjd beredskap.
- Innehåller: risk- och resurskartläggning, roller, ansvar, kontaktvägar, prioriterade åtgärder, samordningsformer.

Varför är en lokal beredskapsplan viktig?

- **Stärker motståndskraften** – ger snabbare och effektivare respons när något händer.
- **Underlättar samverkan** – tydliga kontaktvägar och ansvarsområden minskar dubbelarbete.
- **Skyddar de mest sårbara** – plan för hur äldre, sjuka eller andra behövande får stöd.
- **Skapar trygghet** – invånarna vet att föreningar är förberedda.

Material och diskussioner från tidigare träffar

- **Matris för risk- och resursanalys** (Träff 1 och 2): Vilka hot är mest relevanta, vilka resurser har vi?
- **Rollfördelning** (Träff 3): Vem har vilken ansvarsfunktion i er kommun och hur samverkar ni med kommunen?
- **Kontaktvägar** (Träff 1-3): Hur ser rutinen ut för kontakt vid olika händelser?

Fördjupa

Faktablad 4 (Bilaga G) – Lokal resurskarta

- Hur man skapar en översiktskarta över var resurserna i bygden finns (föreningslokaler, viktiga anläggningar, maskiner, etc.).

Exempel på lokala planer

- Om andra byar/stadsdelar/föreningar/grupper redan skapat lokala planer, studera hur de är upplagda.

Frågor att fundera på

- Hur vill vår bygd dokumentera resurser, kontaktvägar och åtgärder? Pappersdokument, digitalt?
- Vem ska ha tillgång till planen? Styrelser, medlemmar, kommunen?

Det finns risker med att ta fram listor och dokument.

Det krävs mycket arbete både kring att ta fram listor men också arbete för att hålla det relevant och uppdaterat. Det är klokt att se över befintliga system/strukturer och om någon (person, förening eller organisation) redan har ett liknande ansvar så att man inte dubbeljobbar.

Det är viktigt att tänka på säkerheter, sekretess och GDPR. Avväg vilken information som bör vara tillgänglig för fler och vilken som inte bör vara det. Hur informationen på listorna förvaras på ett säkert sätt och vilka som har kännedom om det är också viktigt att komma överens om.

Diskutera

Följande diskussionsfrågor passar för grupper om ca 3-8 personer. Är ni fler så kan ni dela in er i flera mindre grupper. Samlas i så fall sedan i helgrupp och gå igenom svaren från grupperna.

Diskussionsdelen nedan utgår från att ni är deltagare från flera föreningar som deltar. Om ni alla är deltagare från samma förening så behöver ni anpassa frågorna. Ni kan till exempel fokusera på att identifiera vilka andra föreningar eller aktörer i er bygd som ni ser att ni behöver samverka med. Hur tar ni kontakt och gör en plan för gemensam dialog och samverkan?

Samverkan mellan föreningar för stärkt lokal beredskap

- Har ni identifierat vilka resurser och kompetenser varje förening kan bidra med?
- Finns det behov av att formalisera samarbetet, t.ex. genom gemensamma möten eller avtal?

Vilka risker och resurser har vi i vår bygd?

- Repetera de risker ni listade tidigare, och se hur de matchar föreningarnas resurser (matris för risk- och resursanalys från träff 1).
- Är det något ni fortfarande saknar (t.ex. reservkraft, fordon, matlager)?

Roller och ansvar – vem gör vad?

- Behöver ni en lokal krisgrupp föreningar emellan? Utse ett förslag på en samordnare, informationsansvarig etc. Förslagen tar ni mer er tillbaka till respektive förening för beslut.
- Hur kommunicerar ni sinsemellan (kontaktkedja, sms-grupp).
- Hur stämmer ni av information gentemot till exempel kommun?

Öva

Skapa er lokala beredskapsplan – Steg för steg

Under Träff 1–3 har ni identifierat lokala risker, styrkor, föreningarnas resurser, samt diskuterat samverkan med kommunen och mellan föreningarna. Nu är det dags att slå ihop allt detta i en enkel, men användbar, lokal beredskapsplan.

Syfte

- Få **konkret dokumentation** över hur bygdens föreningar och resurser ska användas vid kris/krig.
- Skapa **tydliga kontaktvägar** och **roller** för föreningar och kommunen.
- Underlätta **årlig uppdatering** och kommande övningar.

Dela in deltagarna i mindre grupper. Om möjligt låt deltagarna välja utifrån vilken risk de vill fokusera på.

Påminn om att grupperna ska ta dokumentera det de kommer fram till. Om möjligt använd större papper, till exempel blädderblock. Deltagarna kan börja med att skissa där – i slutet av träffen tar ni beslut om vem som sammanställer de planer som ni vill ta vidare.

Steg-för-steg-guide

➔ Steg 1: Sammanfatta risker (från Träff 1–2)

1. Titta tillbaka på er **risk- och resursanalys** (Bilaga D).
2. Välj ut de risker/hot ni bedömer mest relevanta att planera för (ex. elavbrott, sabotage, skogsbrand).
3. Skriv in dem i en enkel ”**Risköversikt**” i planen.

Exempel:

- Långvarigt elavbrott, sabotage mot vattentorn, storm som blockerar vägar.

➔ Steg 2: Lista lokala resurser (från Träff 1–2)

Vilka resurser är det nödvändigt att ni listar? Vad ansvarar redan andra för att lista? Tänk på att listor kräver återkommande uppdateringar. Listor kan också utgöra en säkerhetsrisk om obehöriga får tag på dem. Alla listor som ni tar fram ansvarar ni för att hantera på ett säkert sätt enligt det era föreningar beslutat om. Om ni listar privatägda resurser så måste ägarna av resurserna tillfrågas innan ni delar listorna.

1. Samla ihop aktuella föreningarnas **lokaler, frivilliga, fordon, maskiner, specialkompetenser etc.**
2. Placera gärna in dem i en **resurstabell** med kontaktpersoner.
3. Bestäm om ni vill ha en **fysisk karta** eller digital översikt (se Bilaga G: Lokal resurskarta).

Exempel:

- Bygdegårdens lokal: kan bli trygghetspunkt (ägarförening, tel. XX).
- Gasolkök (2 st): Kassör i idrottsföreningen ansvarar för förvaring.

➔ Steg 3: Tydliggör samverkan med kommunen

1. Efter dialog med beredskapssamordnaren (träff 3), skriv kort **vad ni kommit överens om** och vad som är aktuellt att jobba vidare med.
2. Notera om någon förening är intresserad av att skriva en **avsiktsförklaring** eller formellt avtal om t.ex. samlingsplats/trygghetspunkt/**särskilda samlingsplats**.
3. Lägg in kommunens **kontaktuppgifter** (beredskapstelefon, e-post, hemsida) i planen.

Exempel:

- ”Vi ska kontakta kommunen för dialog om ett **beredskapsavtal** kring vår föreningslokal som trygghetspunkt på Nivå 2 (basfunktioner). Ordföranden (namn) i föreningen (föreningsnamn) blir kontaktperson.”

➔ Steg 4: Fördela roller och ansvar

1. Bestäm om ni behöver en **lokal krisgrupp** eller en tydlig samordningsperson.
2. Föreslå hur kommunikation ska ske om **telefon/internet slås ut** (kontaktkedja, radio?).
3. Dokumentera vem som tar huvudansvar att ta förslagen vidare i varje förening – t.ex. ordförande, kassör, krisgrupp.

Exempel:

- Informationsansvarig – Person X (tel YY).
- Resursansvarig (lokaler, mat) – Person Z (tel ZZ).
- Samordnare med kommunen – Ordföranden.

➔ Steg 5: Formulera korta handlingsplaner med tidsintervaller vid kris eller störning

Gör beredskapsplaneringen genom att utgå från hur länge en störning varar, istället för att försöka förutse exakt vad som kan hända. På så sätt bygger vi en robust, flexibel plan som fungerar i många olika typer av kriser.

För varje tidsintervall kan ni skriva en **checklista**:

0–1 dygn (akut läge)

- Har ni koll på vilka medlemmar eller grupper som kan behöva stöd direkt?
- Hur får ni tag i styrelsen eller andra nyckelpersoner?
- Har ni tillgång till föreningens lokaler, utrustning och kontaktlistor?
- Kan ni kommunicera internt (t.ex. via telefon, SMS, analogt)?

1–5 dygn (snabbt beslut - fortsatt drift, paus eller aktivera särskild funktion)

- Behöver ni ställa in, flytta eller anpassa verksamhet?
- Stäm av - hur länge räcker de resurser ni har tillgång till?
- Har ni någon roll i det lokala stödet – t.ex. lokaler, bemanning, samarbete med kommunen?
- Finns något ni kan bidra med till våra medlemmar eller andra (lokal, mat, info)?
- Hur håller ni ihop föreningen trots ev. informationsbrist?

1 vecka – 2 veckor (förlängd störning)

- Behöver ni starta någon ny aktivitet enligt plan, eller be om hjälp?
- Stäm av resursläget – kan ni få tag på det ni saknar i närområdet?
- Hur kan ni avlasta aktiva personer i föreningen så att inte allt ansvar ligger på några få?
- Hur håller ni uppe motivation, trygghet och struktur bland medlemmarna?
- Bör ni börja dokumentera händelser och beslut för framtiden?

1 månad och längre (uthållighet & omstart)

- Vad krävs för att fortsätta bedriva ordinarie verksamheten under längre tid?
- Vad krävs för att fortsätta bedriva särskilda insatser som ni åtagit er?
- Hur hanterar ni resursbrist?
- Hur kan ni samverka mer formellt med kommunen eller andra aktörer?
- Vad händer om ni inte kan utföra det som ni har avtalat med kommun?
- Behöver ni revidera mål, ekonomi eller arbetssätt?
- Hur kan ni dra lärdomar, och dokumentera för framtida händelser?

Fundera på i vilket tidsintervall som ni kollar reservkraft, öppna trygghetspunkt, skickar info via SMS, ordnar mat, bränsle, bemanning, har kontakt med kommunen, plockar fram gasolkök, gör en trygghetsrunda bland medlemmar som inte svarat på kommunikation....

➔ Steg 6: Fyll i en kontaktlista

1. Ta fram en ”**Vem ringer vem?**”-kedja för snabb kommunikation.
2. Klargör **huvudkontaktperson** i varje förening, plus reserv.
3. Bestäm om ni vill sprida kontaktlistan brett inom föreningarna, till kommunen eller endast till nyckelpersoner. Tänk på hur ni hanterar personuppgifter.

Tips: Fundera också på hur ni agerar om telefonnätet ligger nere. Har ni varandras adresser?

Exempel:

- Ordförande i Bygdegårdsföreningen – tel. AAA
- Kassör i Idrottsföreningen – tel. BBB
- Kommundelens beredskapssamordnare – tel. CCC

➔ Steg 7: Dokumentera och levandegör planen

1. Sammanställ nu er **färdiga plan** i ett kortfattat dokument:
 - a. Risköversikt
 - b. Resurslista
 - c. Kontaktkedja
 - d. Roller och ansvar
 - e. Handlingsplan för tidsintervaller
2. Bestäm **hur planen ska uppdateras** (ex. årlig genomgång, gemensam övning). Viktigt att ni tydliggör att alla kontaktuppgifter till personer och olika funktioner uppdateras och är korrekta.
3. Ta planen till era föreningar som förslag till beslut eller vidare arbete. Om planen blir beslutad, vilka ska ha kännedom om och tillgång till planen? Bara styrelsen eller även medlemmarna? Finns det personer som inte är medlemmar men som bör ha kännedom eller ingår som resurs i planen?

Tips vid ifyllning

- Utse **en sekreterare** som antecknar för alla, eller låt varje förening göra sin del (risk, resurser, kontaktinfo).
- Gör planen **kort och koncis** (2–3 sidor) så att den blir lätt att överblicka.

När planen är klar

När ni sammanställt planen, gå vidare till ”Scenarioövning”. Under övningen kan ni ”testa” om planen fungerar i praktiken.

Efter övningen:

Anteckna eventuella brister eller nya idéer i planen, och justera så att den blir ännu bättre.

Scenarioövning: "Ett längre elavbrott"

Exempel:

Strömmen försvinner i hela kommunen och förväntas vara borta i minst fem dagar. Det är sent på hösten, och temperaturen kryper neråt.

1. Arbetsgång:

- Dela upp er i mindre grupper (gärna föreningsvis).
- Hur aktiverar ni era resurser? Vem gör vad först? Vem ansvarar för samordning av eventuella samlingsplatser eller **särskilda samlingsplatser**, mat, kommunikation?

2. Reflektion och lärdomar:

- Vad fungerade bra i planeringen?
- Vilka luckor hittade ni i er plan?
- Hur kan ni komplettera eller justera planen?

3. Sammanställ förslag på plan och förankra den

- Skriv gemensamt ner de insatser ni föreslår.
- Vem ska se till att planen tas vidare i berörda föreningar?

(Ni kan förstås välja ett annat scenario – men poängen är att "testa" er framtagna plan. Anteckna vilka justeringar som behövs.)

Avslutning av Träff 4

Vad har ni lärt er genom dessa fyra träffar?

- Hur ska ni sprida och implementera planen i bygden?
- Behöver ni träffa kommunen igen, eller bjuda in andra föreningar?

Uppföljning

- Bestäm hur ni vill uppdatera planen och förtydliga vem som ansvarar för uppföljning
 - En tydlig mall för ”uppföljningsansvarig”
 - Ett datumförslag för ny övning
 - Förslag på hur planen sprids och till vem
- Vem ansvarar för att kalla till nästa uppföljning?

Slutord

Ni har nu ett färdigt förslag på plan för **Bygdens Beredskap**. Se till att underhålla den regelbundet så att den blir ett levande dokument!

När planen är skriven och testad i scenarioövningen, har ni lagt en stabil grund för hur lokalsamhället ska agera vid både kris och höjd beredskap.

Slut på cirkeln – men inte slut på engagemang?

Det finns många studiematerial och annat att jobba vidare med, eller starta i för den delen.

- ➔ Bygdegården – ett nav vid kris (Bygdegårdarnas riksförbund & SV)
- ➔ Beredskap – (LRF & SV) (uppdateras under 2025)
- ➔ Studieplan **Norden, Europa, Kriget och Coronan** (Föreningen Norden & SV) baserat på Bengt Lindroths bok Vi som inte var med i kriget – om Sverige, Norden, Europa & Coronan. Kan Sveriges utanförskap under andra världskriget bidra till de olikheter i tänkesätt, självuppfattning och omvärldsförståelse som många upplever finns i Norden? Och därmedz också hur vi är rustade för och agerar i kris?
- ➔ **Om kriget eller krisen kommer** – broschyr från MSB. Studieförbundet Vuxenskolan har många studieupplägg anpassade efter olika grupper och fokusområden.
- ➔ Andra **lokala utbildningar och studiecirklar** som arrangeras av SV – kontakta ditt lokala kontor!
- ➔ **Beredda tillsammans** – Bygdegårdarnas uppdragsutbildningar
- ➔ UR:s nya beredskapsserie **Sverige, krisen och jag**. Du hittar programmen på UR Play. Till serien finns det även studiehandledning.

BILAGA A

Ordlista – Bygdens Beredskap

Allmän tjänsteplikt

Den som inte är värnpliktig eller civilpliktig omfattas av den allmänna tjänsteplikten. Vid höjd beredskap ska den som har allmän tjänsteplikt stötta landet så att viktiga delar av samhället fungerar. Till exempel genom att fortsätta gå till sitt vanliga arbete eller utföra andra uppgifter som är viktiga för totalförsvaret.

Civilplikt

Civilplikt ser till att personer med rätt kompetens tillförs viktiga samhällsfunktioner för att samhället ska fungera också vid höjd beredskap. Civilplikten binder till skillnad från den allmänna tjänsteplikten dessutom de enskilda till en viss tjänstgöring redan i fredstid.

Civilt försvar

All verksamhet (myndigheter, kommuner, företag, frivilligorganisationer) som ska hålla samhället igång vid höjd beredskap och krig. Det omfattar bland annat sjukvård, el- och vattendistribution, transporter och livsmedelsförsörjning.

Civilsamhälle

De föreningar, frivilligorganisationer, samfund och enskilda som är verksamma utanför stat och näringsliv. Civilsamhället spelar en nyckelroll i krisberedskap och civilt försvar genom lokala nätverk och resurser.

Egenberedskap

Att som enskild person eller hushåll förbereda sig på att klara en kris (exempelvis strömavbrott) utan stöd från samhället under en viss period. MSB rekommenderar (våren 2025) att man har försörjning för att klara sig minst sju dagar. Det kan ändras, se MSBs hemsida för aktuell information.

FRG (Frivilliga Resursgruppen)

En lokal grupp av utbildade frivilliga som kan förstärka kommunens ordinarie resurser vid kris eller höjd beredskap. FRG samordnas ofta via Civilförsvarsförbundet eller kommunen.

Försörjningsberedskap

Planering för att säkra tillgång på mat, vatten, el, bränsle och andra nödvändigheter under kris eller krig. Kan även kallas försörjningssäkerhet.

Försvarsmakten

Statens militära organisation med ansvar att försvara Sveriges territorium mot väpnade angrepp. Samarbetar med civila myndigheter och civilsamhället i totalförsvaret.

Höjd beredskap

Regeringen beslutar om detta tillstånd vid krigsfara eller krig. Det innebär att hela samhället ska mobilisera för att möta hotet och skydda viktiga funktioner (t.ex. sjukvård, el, livsmedel).

Hybridangrepp

Metod att undergräva samhällets stabilitet med både militära och icke-militära medel, t.ex. sabotage, cyberattacker och desinformation. Kräver beredskap inom både militärt och civilt försvar.

Krigsorganisation

En kommun eller myndighets plan och organisation för att fortsätta sin verksamhet under krig eller krigsfara. Inkluderar bl.a. vilka personer som ska tjänstgöra var och hur resurser fördelas.

Krigsplacering

Ett beslut om att en person ska ha en viss uppgift i totalförsvaret vid höjd beredskap eller krig. Den krigsplacerade kan kallas in för tjänstgöring.

Krisberedskap

Samhällets och individers förmåga att hantera större störningar i fredstid (som stormar, pandemier, sabotage). Utgör en del av civilt försvar men gäller även vid fredstida händelser.

Myndigheten för civilt försvar (MCF)

Statlig myndighet som ansvarar för att samordna Sveriges krisberedskap och det civila försvaret. Ger också råd till allmänheten om egenberedskap och hantering av kriser. Heter före 2026-01-01: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Myndigheten för psykologiskt försvar (MPF)

Statlig myndighet som ansvarar för att stärka samhällets motståndskraft mot desinformation, propaganda och påverkanskampanjer som kan uppstå vid kris eller krig. Ger råd om hur man identifierar och bemöter rykten och falsk information.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Statlig myndighet som ansvarar för att samordna Sveriges krisberedskap och det civila försvaret. Ger också råd till allmänheten om egenberedskap och hantering av kriser. Nytt namn från 2026-01-01: Myndigheten för civilt försvar (MCF)

North Atlantic Treaty Organization (NATO)

En försvarsallians med främst europeiska länder och Nordamerika. Sverige är medlem och har därmed förpliktelser som värdlandsstöd, d.v.s. att ta emot och stödja allierade styrkor.

Psykologiskt försvar

En del av totalförsvaret som ska motverka påverkanskampanjer och spridning av rykten eller propaganda. Syftar till att befolkningen ska ha tillit till myndigheter och motståndskraft mot felaktig information.

Risk- och sårbarhetsanalys (RSA)

Kommuners och myndigheters kartläggning av vilka hot och risker som finns lokalt (t.ex. stormar, översvämningar, sabotage). Resultatet är en grund för beredskapsplaneringen.

Särskilda samlingsplatser

Se trygghetspunkt.

Totalförsvaret

All verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig, inklusive både militärt försvar och civilt försvar. Alla aktörer i samhället (stat, kommun, företag och civilsamhälle) bidrar på olika sätt.

Totalförsvarsplikt

Lagstadgad skyldighet för svenska medborgare mellan 16 och 70 år att delta i totalförsvaret om regeringen beslutar om det. Kan innebära värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt.

Trygghetspunkt

En plats som inrättas vid kris eller höjd beredskap, där invånare kan få värme, mat och information. Kan drivas av kommunen eller av föreningar i samverkan (ex. i en bygdegård). Kan också benämnas som särskild samlingsplats.

Viktigt Meddelande till Allmänheten (VMA)

Ett system för att varna och informera befolkningen vid allvarliga händelser, t.ex. genom utomhussignalen ”Hesa Fredrik”, sms och Sveriges Radio P4.

Värdlandsstöd

Sveriges skyldighet enligt NATO-medlemskapet att ta emot och stödja allierade styrkor vid en kris eller konflikt. Kan innebära logistik, sjukvård, boende och annan praktisk hjälp.

BILAGA B

Faktablad 1 – Krigsplacering och civilt försvar

Krigsplacering – Vad innebär det?

Krigsplacering är ett beslut om att en person får en särskild uppgift inom totalförsvaret vid höjd beredskap eller krig. Det innebär att vissa personer kan vara skyldiga att tjänstgöra i sina ordinarie roller för att säkerställa att samhället fungerar.

Vem kan bli krigsplacerad?

- Värnpliktiga som genomgår en värnpliktsutbildning och sedan krigsplaceras inom Försvarsmakten. Kan ha uppgifter även under fredstid.
- Civilpliktiga genomgår en motsvarande utbildning fast vapenfri, med följande krigsplacering i en civil befattning. Kan ha uppgifter även under fredstid.
- Krigsplacerade med stöd av anställningsavtalet: Personer anställda i viktiga verksamheter (ex. sjukvård, räddningstjänst, energi- och transportsektor), kommunanställda inom beredskap och krishantering, personal inom försörjningssektorer som vatten, livsmedel och elförsörjning.

Konsekvenser för individen

- Om regeringen beslutar om höjd beredskap så finns ett särskilt ansvar att fortsätta gå till jobbet.
- Man kan kallas in för att tjänstgöra även utanför sin ordinarie arbetsplats.
- Samma skyldigheter gäller oavsett om man är anställd inom offentlig eller privat sektor.

Konsekvenser för föreningar

- Föreningar kan påverkas om nyckelpersoner blir krigsplacerade.
- Viktigt att kartlägga om personer med särskilda ansvar eller uppdrag i föreningen kan vara krigsplacerade.
- Föreningar kan behöva omfördela ansvar och arbetsuppgifter under en krissituation.

Civilt försvar – Vad innebär det?

Det civila försvaret syftar till att säkerställa att viktiga verksamheter fungerar även vid krig eller höjd beredskap. Det innefattar såväl myndigheter, kommuner och företag som frivilligorganisationer. De verksamheter som är viktiga på ett nationellt plan kallas sektorer och leds av en sektorsmyndighet.

- Sådana viktiga verksamheter är tex Hälsa vård och omsorg, Energiförsörjning, Livsmedelsförsörjning och dricksvatten, Räddningstjänst och skydd av civilbefolkningen och Transporter. För vidare läsning sök efter Förordning (2022:524) om statliga myndigheters beredskap på Riksdagens hemsida.
- Kommunerna och myndigheter har beredskapsplaner, men de behöver stöd av civilsamhället – föreningar, frivilligorganisationer och privatpersoner.

Konsekvenser för civilsamhället

- Föreningar med lokaler (t.ex. bygdegårdar) kan bli särskilda samlingsplatser/trygghetspunkter.
- Frivilliga insatser från föreningar kan omfatta transporter, matdistribution, boendesamordning och psykologiskt stöd.
- Kontinuerlig kontakt med kommunen enligt överenskommen rutin är ofta avgörande för att veta vilka behov som uppstår.

Sammanfattning

- Krigsplacering innebär att vissa individer måste stanna kvar i sin tjänst eller kallas in för att upprätthålla samhällsviktig verksamhet vid höjd beredskap.
- Civilt försvar handlar om att hålla viktiga verksamheter igång även under krig eller krigsfara, vilket kräver samverkan mellan myndigheter, kommuner och civilsamhälle.

Källor:

- MSB: Broschyr Om krisen eller kriget kommer ([msb.se](https://www.msb.se))
- Försvarsmakten: Totalförsvar och NATO ([forsvarsmakten.se](https://www.forsvarsmakten.se))
- Myndigheten för psykologiskt försvar: Påverkanskampanjer och desinformation ([mpf.se](https://www.mpf.se))
- Förordning (2022:524) om statliga myndigheters beredskap ([riksdagen.se](https://www.riksdagen.se))

BILAGA C

Exempel på andra föreningsroller i beredskapsarbetet

Bygdegårdsföreningar som särskilda samlingsplatser

Exempel: Bygdegårdar i Småland under stormen Gudrun (2005)

- När stormen slog ut elnätet blev flera bygdegårdar värmestugor och matserveringar.
- De samordnade frivilliga för eldning, vattenutdelning och information till boende utan ström.
- Lärdom: Bygdegårdar kan snabbt omvandlas till viktiga samlingsplatser eller särskilda samlingsplatser.

Idrottsföreningar som resurser vid evakuering och skydd

Exempel: Stöd vid skogsbränderna 2018

- Idrottsföreningar i drabbade områden öppnade lokaler för evakuerade och samordnade insamling av mat, vatten och hygienartiklar.
- Bidrog med transporter och volontärer som avlastade räddningstjänsten.
- Uppdraget att samordna alla frivilliginsatser och kanalisera allmänhetens vilja att hjälpa, både gällande frivilliginsatser och vad det gäller material och förnödenheter, sköttes av Röda Korset.

Lärdom: Idrottsföreningar har ofta lokaler, transporter och stora nätverk som kan mobiliseras snabbt.

Kyrkans roll i psykologiskt stöd och frivilliginsatser

Exempel: Svenska kyrkan under flyktingvåg (2015–2016)

- Lokala församlingar ordnade mat- och sovplatser för nyanlända flyktingar.
- Mobiliserade volontärer för krisstöd, språkhjälp och socialt stöd i samverkan med kommunen.

Lärdom: Trossamfund har lång erfarenhet av krisstöd och kan erbjuda sociala kontaktpunkter.

LRF och landsbygdsnätverk

Exempel: Torka och skogsbränder 2018

- LRF hjälpte bönder att samordna fodertransporter, ställde upp med maskiner och arbetskraft i branddrabbade områden.
- Identifierade nödvattenreserver och löste problem med djurhållning när foder saknades.

Lärdom: Lantbrukare har viktiga resurser som transportfordon, bränsle, vatten och stor lokalkännedom.

Frivilliga resursgrupper (FRG)

Exempel: FRG under pandemin (2020–2021)

- Frivilliga resursgrupper hjälpte äldre och riskgrupper med inköp och läkemedelsleveranser.
- Många lokala FRG-grupper samverkade med kommuner för att inrätta informationspunkter och stödlinjer.
- I en FRG ingår personer från olika frivilliga försvarsorganisationer.

Lärdom: Frivilliga resursgrupper kan avlasta ordinarie kommunala resurser och agera snabbt.

Radioföreningar och kommunikation vid strömavbrott

Exempel: Radioamatörer under stormen Alfrida (2019)

- Radioamatörer upprätthöll nödradioförbindelser i Stockholms skärgård när mobil- och internetnätet låg nere.
- Lokala radioklubbar är en viktig backup om elektroniska system inte fungerar.

Lärdom: Ideella föreningar med teknisk kunskap kan säkra reservkommunikation vid kriser.

Sammanfattning

- Lokaler och mötesplatser: Bygdegårdar, idrottshallar och kyrkor kan bli särskilda samlingsplatser eller lokal för evakuering.
- Frivilliga resurser: Idrottsföreningar, FRG och frivilliga försvarsorganisation kan samordna insatser med många frivilla och fördela resurser vid kris/krig.
- Transport och logistik: Lantbrukare, radioklubbar och andra aktörer kan bidra med fordonspark och kommunikation.
- Psykosocialt stöd: Trossamfund och organisationer som Röda Korset har erfarenhet av krisstöd och kan organisera frivilliga.

Genom att studera dessa exempel kan ni hitta inspiration till hur just er förening kan förbereda sig och bistå lokalsamhället när det behövs.

BILAGA D

Matris för risk- och resursanalys

Del 1: Risktabell

Risk / Hot	Konsekvens (Hur påverkar det oss?)	Åtgärder (Vad kan vi göra?)	Ansvarig
EXEMPEL: Långvarigt elavbrott	• Kall föreningslokal • Ingen matlagning • Informationsbrist	• Skaffa gasolkök / reservkraft • Rutiner för kommunikation utan el	Styrelsen / Ordf.

Del 2: Resurstabell

Resurs	Hur kan den användas i kris / höjd beredskap?	Kontakt / Ansvar
EXEMPEL: Stor föreningslokal	• Trygghetspunkt • Evakueringsutrymme	Ordförande NN (tel. XXX)
EXEMPEL: Gasolkök (2 st)	• Matlagning vid strömavbrott	Kassör XX (tel. YYY)
EXEMPEL: 3 bilar + 1 släpvagn	• Transport av människor och förnödenheter	Medlem ZZ (tel. ZZZ)
EXEMPEL: Radioamatör (licens)	• Reservkommunikation vid nätbortfall	Person AA (tel. AAA)

Så används tabellerna i praktiken

1. Under studiecirkeln

- Fyll i risktabellen tillsammans för att enas om vilka viktigaste hot ni behöver förbereda er för.
- Skriv sedan in i resurstabellen vad ni redan har och eventuellt saknar.

2. Efter cirkeln

- Ni kan lätt se luckor där ni behöver fler resurser eller bättre samverkan med kommunen.
- Ni får en konkret dokumentation över hur ni vill hantera olika risker, vilket underlättar om ni vill skapa en mer formell beredskapsplan.

3. Årlig uppdatering

- Gå igenom tabellerna, stryk sådant som inte längre gäller och lägg till ny utrustning, nya kontaktpersoner m.m.
- På så sätt får ni ett enkelt men verkningsfullt verktyg för att kontinuerligt stärka föreningens och bygdens beredskap.

BILAGA E

Faktablad 2 – Höjd beredskap och värdlandsstöd

Höjd beredskap – Vad innebär det?

Höjd beredskap är ett tillstånd som regeringen kan besluta om vid krigsfara eller krig. Det innebär att hela samhället ska kraftsamla för att möta ett hot och upprätthålla viktiga funktioner såsom el, vatten, sjukvård, transporter och livsmedelsförsörjning.

Nivåer av höjd beredskap

- Skärpt beredskap – Förberedande åtgärder när säkerhetspolitiska spänningar ökar.
- Högsta beredskap – Vid krig eller överhängande krigsfara mobiliseras hela totalförsvaret.

Konsekvenser för samhället

- Myndigheter, kommuner och företag ska säkerställa att viktiga verksamheter fungerar.
- Regeringen kan fatta beslut om totalförsvarsplikt för att kalla in medborgare mellan 16 och 70 år.
- Förfogandelagen kan tillämpas, vilket innebär att staten kan begära privat egendom (ex. fordon, lokaler, material) om det behövs för totalförsvaret.
 - Ett sådant förfogande kan förberedas i fredstid genom en så kallad uttagning. Det blir en slags krigsplacering av resurser och kan gälla allt från fordon, båtar och flygplan till hus.
- System för varning och information (ex. VMA – Viktigt Meddelande till Allmänheten) blir centrala för att nå ut till befolkningen.

Vad innebär höjd beredskap för civilsamhället?

- Föreningar kan behöva stödja kommunens beredskapsorganisation.
- Bygdegårdar, idrottshallar eller andra samlingslokaler kan fungera som samlingsplatser eller särskilda samlingsplatser.
- Frivilliga kan bidra med transporter, hjälpinsatser eller organisera boenden för evakuerade.

Värdlandsstöd – Sveriges roll inom NATO

Sedan Sverige blev medlem i NATO är vi förpliktade att kunna ta emot och stödja allierade styrkor vid en kris eller konflikt. Detta kallas värdlandsstöd.

Logistik och transporter

- Sverige kan behöva upplåta flygfält, hamnar, vägar och järnvägar för NATO-förband.

Militära baser och civilt stöd

- NATO-styrkor kan stationeras tillfälligt i Sverige.
- Lokala resurser (boende, sjukvård, matförsörjning) kan behöva ställas till förfogande.

Vad betyder värdlandsstöd för lokalsamhället?

- Kommuner kan få i uppdrag att hantera tillfälliga uppehållsplatser för allierade styrkor.
- Lokala föreningar kan behöva bistå med lokaler, logistik och frivilliga insatser.
- Ökad risk för informationspåverkan och desinformation; viktigt att vara medveten om detta.

Sammanfattning

- Höjd beredskap: Hela samhället mobiliseras när regeringen beslutar om detta vid krigsfara eller krig.
- Civilsamhället (föreningar, frivilligorganisationer) kan då få en viktig roll, t.ex. genom att driva samlingsplatser / särskilda samlingsplatser.
- Värdlandsstöd: Sverige ska kunna ta emot och stödja NATO-förband vid en allvarlig kris eller konflikt. Kommuner och lokala aktörer kan behöva stå för logistik, skydd och stödinsatser.

Källor

- MSB: Om krisen eller kriget kommer ([msb.se](https://www.msb.se))
- Försvarsmakten: Totalförsvaret och NATO ([forsvarsmakten.se](https://www.forsvarsmakten.se))
- Myndigheten för psykologiskt försvar: Påverkanskampanjer och desinformation ([mpf.se](https://www.mpf.se))

BILAGA F

Faktablad 3 – Samverkan mellan föreningar och kommunen

Samverkan mellan föreningar och kommunen kan ta många former. Här finns goda exempel och praktiska tips för att komma igång:

Gotlands krisberedskap

Projektet ”Stark socken” på Gotland är ett initiativ för att öka hemberedskapen och den lokala samverkan i varje socken. Där samarbetar regionen, länsstyrelsen och frivilliga försvarsorganisationer för att:

- Organisera utbildningar och övningar för invånare och föreningar.
- Skapa nätverk mellan lokala aktörer för samarbete vid kriser.
- Stödja lokala samlingsplatser eller särskilda samlingsplatser i föreningsägda lokaler.
- Sprida information om hemberedskap i lokalsamhället.

Lärdom: Samarbete mellan civilsamhället och offentliga aktörer blir effektivt när man möts regelbundet och delar kunskap.

Östhammar – Bygdegårdar som samlingsplatser eller särskilda samlingsplatser.

Bygdegårdar och andra samlingslokaler kan fungera som samlingsplatser eller särskilda samlingsplatser när kriser inträffar.

- I Östhammars kommun samarbetar lokala bygdegårdar med kommunen för att komplettera existerande samlingsplatser / särskilda samlingsplatser, särskilt där avstånden till tätorter är stora.

Lärdom: Bygdegårdar har ofta kök, toaletter och viss uppvärmningsmöjlighet – en bra bas för ev. evakuering eller värmestuga.

Umeå – Formaliserade avtal med frivilligorganisationer

Frivilliga resursgruppen (FRG) i Umeå:

- Bistår samhället vid samhällsstörningar och kriser.
- Samlar kompetenser från olika frivilliga försvarsorganisationer (Röda Korset, Lottakåren, m.fl.).
- Kan ta uppgifter som informationsspridning, stabsarbete, logistik, evakuering och transporter.

Frivilligcentralen i Umeå:

- Ideell förening i samverkan med bl.a. Röda Korset och PRO, med ekonomiskt stöd från kommunen.
- Utbildar och förmedlar volontärer, vilket stärker tryggheten och bidrar till kommunens krisberedskap.

Lärdom: Genom formella avtal och regelbundna övningar vet frivilliga organisationer vad de ska göra när en kris uppstår.

Sammanfattning

- Samverkan med kommunen kan vara allt från enkla avsiktsförklaringar till formella avtal.
- Bygdegårdar, idrottsföreningar, kyrkor och andra aktörer kan bli samlingsplatser / särskilda samlingsplatser. och ge stöd vid kris/krig.
- Goda exempel från Gotland, Östhammar och Umeå visar att långsiktig samverkan och övning ger bäst effekt.

BILAGA G

Faktablad 4 - Lokal resurskarta

Vad är en lokal resurskarta?

En resurskarta visar vilka resurser som finns i bygden (lokaler, maskiner, frivilliga, transportmöjligheter) och hur de kan användas vid kris eller höjd beredskap. Tanken är att man snabbt ska se var man hittar rätt resurs.

Steg för att skapa en resurskarta

1. Kartlägg befintliga resurser

- a. Lista föreningslokaler, maskiner, transportfordon, frivilliga med särskilda kompetenser (sjukvård, elförsörjning, mekanik etc.).

2. Identifiera nyckelpersoner

- a. Vem är kontakt för varje resurs? Har ni reservnycklar, telefonlistor, e-post?

3. Markera på en fysisk eller digital karta

- a. Rita ut var resurserna finns (ex. bygdegården, lantbruket, skolan, kyrkan).
- b. Kan göras i pappersform eller via en digital plattform (Google Maps m.m.).

Tips: Lantmäteriets karttjänster! Det går att skapa egen kartvy och beställa större utskrifter från dem (dock endast på vanligt papper).

4. Samordna med kommunen

- a. Kommunens beredskapssamordnare bör ha tillgång till er resurskarta.
- b. Underlättar om kommunen behöver veta var t.ex. viss maskin finns.

Exempel på resurser att kartlägga

- Bygdegårdar och föreningslokaler (värme, kök, toaletter).
- Jordbruk och livsmedelsproducenter* (mat, fordon, bränsle).
- Frivilliga med specifik kompetens (första hjälpen, psykiskt stöd).
- Transportmedel (bilar, traktorer, hästfordon, båtar).
- Bränsleresurser (dieseltankar, vedförråd, gasol).
- Reservkraft (elaggregat) och vattentankar.

**Ett jordbruk levererar ytterst sällan livsmedel som direkt går att konsumera. Här behöver i stället perspektivet hela livsmedelskedjan byggas in. För att det ska bli mat behöver transporter, förädling etc fungera.*

Hålla resurskartan uppdaterad

Bestäm eller ta fram förslag på vem som ansvarar för uppdatering.

- Årlig genomgång: Notera nya resurser eller om något inte längre finns.
- Se över nyckelpersoner: Finns de kvar i föreningen? Har de bytt telefonnummer?
- Dela resurskartan med de som ska ha tillgång till den.

Sammanfattning

En välgjord lokal resurskarta är ett kraftfullt verktyg för att koordinera bygdens resurser vid en krissituation eller när höjd beredskap råder. Tillsammans med er lokala beredskapsplan skapar den en helhetsbild av hur ni kan hjälpa varandra och komplettera kommunens insatser.

BILAGA H

Bygdens Beredskap, förslag på utformning

En enkel skiss över hur utformningen av Bygdens Beredskap kan se ut.

Del av planen	Beskrivning / Innehåll
1. Risköversikt	Kortfattad lista över de största hoten (från Träff 1–2).
2. Resurslista	Samlad översikt: lokaler, maskiner, kompetenser, frivilliga (från Matris för riskanalys och resurstabellen, träff 1).
3. Resurskarta	Samlad översikt över var alla resurser finns. (Från träff 4)
4. Samverkan med kommunen	Eventuella avtal, viktiga kontaktuppgifter, länkar till kommunens plan.
5. Roller och ansvar	Namn på ansvariga (ex. ordförande, krisgrupp, infoansvarig).
6. Kontaktkedja	Vem ringer vem om telefonen funkar? Vad om mobilnätet ligger nere?
7. Handlingsplan scenarier	Korta checklistor för tidsintervaller
8. Uppdatering och övning	Hur ofta ses vi igen? Hur reviderar vi planen? Vilka scenarier vill vi öva på nästa gång?

Ni kan fylla i denna mall under Träff 4, spara som en PDF/Word och sedan gemensamt besluta om var den ska förvaras och hur ni fortsätter uppdatera den.